

Makalenin Geliş Tarihi: 21 Eylül 2020
Makalenin Kabul Tarihi: 2 Aralık 2020

11 ve 13 NUMARALI KİLİSE FİHRİSTİ DEFTERLERİNE GÖRE SIVAS VİLAYETİNDE GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALARIN YAPIM VE ONARIMIYLA İLGİLİ HÜKÜMLERİN FİHRİSTİ

INDEX OF PROVISIONS ON CONSTRUCTION AND REPAIR OF NON-MUSLIM BUILDINGS IN SIVAS
PROVINCE ACCORDING TO CHURCH INDEX REGISTER NUMBER 11 and 13

*Buket Çelik**
*Sevda Fişne***

Öz

Osmanlı Devleti, içinde pek çok inançtan insanı barındıran bir devlettir. Devletin tebaası statüsünde olan gayrimüslim grupların ibadethanelerinde ibadetlerini yapmalarına izin verilmekteydi. Osmanlı arşivlerinde gayrimüslimlerin kilise, sinagog, manastır, mektep gibi binalarının tamir ve inşasıyla ilgili hükümlerin yer aldığı 10 ciltlik Kilise Defterleri mevcuttur. Kilise Defterleri fonunda kayıtlı 11-16 sıra numaralı altı adet Kilise Fihristi Defterleri ise gayrimüslimlerin kullandıkları yapıların tamir ve inşasıyla ilgili Kilise Defterleri ve Mühimme Defterleri'ne kaydedilmiş hükümlerin, defter ve sayfa numaraları belirtilerek, eyaletlere göre ayrılıp kronolojik olarak sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Bu çalışma, 11 ve 13 numaralı Kilise Fihristi Defterleri'nin Sivas vilayetine ait kısımlarının transkripti ve değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Çalışmanın amacı, Sivas vilayetindeki kiliseler üzerine araştırma yapacaklara yol gösterecek bir kaynak niteliğinde olan Kilise Fihristi Defterleri'nin ilgili sayfalarını transkript ederek araştırmacıların faydasına sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: *Kilise, Fihrist, Gayrimüslim, Sivas Vilayeti.*

Abstract

The Ottoman Empire was a state that contained people of many beliefs. Non-Muslim groups, who were the subjects of the state, were allowed to perform their

* Arş. Gör. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Sivas/TÜRKİYE; ORCID: 0000-0002-6959-7197

** Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Bölümü, Sivas/TÜRKİYE; ORCID: 0000-0001-7424-8218

prays their places of worship. 10-volume Church Registers with verdicts on the repair and construction of non-Muslim buildings such as churches, synagogues, monasteries, schools are available in the Ottoman archives. Church Index Register, numbered 11-16, registered in the Church Registers fund, were created by separating them according to the provinces and chronologically, by specifying the book and page numbers of the provisions registered in the Church Registers and Mühimme Registers related to the repair and construction of the structures used by non-Muslims. This study consists of the transcript and evaluation of the parts of Sivas province of the Church Index Register 11 and 13. The aim of the study is to transmit the relevant pages of the Church Index Registers, which is a resource to guide those who will research on churches in the Sivas province, to the benefit of the researchers.

Keywords: *Church, Index, Non-Muslim, Sivas Province.*

Giriş

Osmanlı Devleti, yüzyıllar boyunca pek çok topluluğu bünyesinde barındırmış bir devlettir. Genel kural ve kaidelere riayet etmek koşuluyla, Müslim-gayrimüslim ayırt etmeden, herkesin inancına göre yaşamını sürdürmesine müsaade eden bir anlayış hâkim olmuştur. Osmanlı arşivlerindeki pek çok belge gayrimüslimlerin yaşadıkları özgür ortamın yansımaları bizlere sunmaktadır. Gayrimüslimler kendilerine özgü ibadet yerlerini kullanabilmiş, çocuklarını kendi okullarında okutabilmişlerdir. Osmanlı halkı farklı din ve inanışların bir arada yaşamasının en iyi örneğini sergilemiştir¹.

Osmanlı sisteminde *millet* tabiri dinî bir topluluğu karşılamaktaydı. Devlet içerisinde en genel şekliyle kabul edilen dört millet vardı. Bunlar, Müslüman milleti, Rum milleti, Ermeni milleti ve Yahudi milleti idi. Toplumun bu şekilde gruplandırılmasının temel amacı, farklı milletlerden oluşan devletin yönetimini kolaylaştırmaktı. Bu sayede tek tek bireylerle değil cemaatlerle muhatap olunuyordu. Her bir gruptaki bireylerin her türlü sorumlulukları kendi milletlerine karşıydı. Gayrimüslim bir kişi idarî, malî vs. çeşitli açılardan önce millet yönetimine, sonra devlete karşı sorumluydu².

Osmanlı'da yaşayan Hıristiyanlara mahsus olan kilise ve manastır ile Yahudilerin sinagog veya havra adlarıyla anılan ibadethaneleri, devlet içerisinde varlıklarını her zaman korumuştur. Osmanlı'nın bu yapılar üzerindeki politikası, İslam hukukunun gayrimüslimlerin ibadetleri hakkındaki hükümlerine göre şekillenmiştir. Kuran'da Bakara (ayet 2/256), Yunus (ayet 10/99) ve Kehf (ayet 18/29) surelerinde din ve vicdan özgürlüğü konularından bahsedilmiştir. Hz. Muhammed zimmilere dinlerini serbestçe yaşama hakkı tanımış ve onların mabetlerini koruma altına almıştır³.

¹ Yavuz Ercan, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 173-247. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Yönetimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s. 58-74.

² Nuri Adıyeke, "İslahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Yaşantılarına Dair", *Osmanlı*, C. 4, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 255-256.

³ Aşkın Koyuncu, "Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılı Dergisi*, C. XII, Çanakkale 2014, S. 16, s. 39-40.

Şehirlerin kimler tarafından kurulduğu ve ele geçiriliş durumları, kilise ve havraların hukuki durumlarını belirleyen bir diğer unsur olmuştur. Hangi yoldan alınıralsa alınsın ele geçirilen şehirlerdeki mabetlerin muhafazası genel kuraldı. Gayrimüslimler tarafından kurulmuş ve barış yoluyla ele geçirilen şehirlerde, haraç ödenmesi koşuluyla arazinin ahaliye bırakılması kararlaştırılmışsa, mabet inşa edilmesine karşı çıkılmazdı. Savaş yoluyla ele geçirilen şehirlerdeki kiliseler ile havralar da yıkılmaz ve tahrip edilmezdi. Ancak mabetlerin mabet olarak bırakılıp bırakılmayacağı konusunda farklı görüşler olmuştur. Bazı fakihlere göre mabetler aynen bırakılabileceği gibi camiye de çevrilebilir ya da mesken olarak kullanıma açılmasına müsaade edilebilir. Bazıları ise mabetlere dokunulamayacağını ve kullanım amacının değiştirilemeyeceğini savunmuştur. Ayrıca savaşarak alınan şehirlerde yeni kilise ve havra yapımına izin verilmeyeceği kanaati hakimdir. Müslümanlar tarafından kurulan şehirlerde kilise ve havra kurulmasına İslam hukukçuları onay vermemiştir. Şehir dışındaki yerleşim bölgelerinde kilise ve havra inşa edilip edilmeyeceği konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür⁴.

Osmanlı'da kiliselerin tamiri, yeniden ihdas ve inşasıyla ilgili uygulanan prensip yıllar içerisinde çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Buna göre şehirlerde yeni kilise yapılmasına onay verilmediği ve mevcut olanların da aslına uygun olarak tamir edilmesi konusunda padişahın izin verme yetkisine sahip olduğu görülmektedir. Sonradan inşa edildiği tespit edilen kiliselerin yıkılması gerektiğine dair şeyhülislam fetvaları mevcuttur. Ancak ahalisinin tamamı gayrimüslim olup İslam şehirlerinden uzakta olan yerlerde padişahın izniyle yeni kilise yapılabileceği belirtilmiştir. Şehir fethedildikten sonra gayrimüslimlerin tasarrufuna bırakılan kilise, havra ve manastırların zaman içinde yıkılması ve tamire muhtaç duruma gelmesi durumunda, bunların yükseltilmeden ve genişletilmeden aslına uygun olarak tamir edilmesi hususunda izinler çıkarılmıştır. Kiliselerin tamiri ve yeniden inşası hususundaki bu durum 19. Yüzyıl ortalarına kadar standart olarak kullanılmıştır⁵.

Kiliselerin tamiri hususunda reyanın bölge kadısına bir arzuhal ile başvuru yapması gerekmiştir. Ya da merkezde bizzat patrik ve metropolit meseleyi ele alarak hükümete bildirmişlerdir. Başvurularda kilisenin eski (kadîm) olduğu bildirilerek tamire muhtaç halleri vurgulanmıştır. Dilekçe üzerine bölge kadısı tarafından oluşturulan heyet, binayı dikkatle inceleyerek binanın en, boy özellikleri ile tamire muhtaçlık durumunu tespit etmiştir. Elde edilen sonuç binanın tamir edilmesi gerektiği yönünde olursa, tespit edilenler kadı veya naibi tarafından düzenlenen bir ilam ile bölgenin bağlı olduğu mülkî idare amirine teslim edilirdi. İdare amiri de kendisine ulaşan evrakları, doğrudan veya İstanbul'daki kapı kethüdası aracılığıyla kendisinin de ilave ettiği bir şukka veya takrîr ile hükümete sunardı. Bütün evraklar sadrazam veya kaymakam paşa tarafından tek tek incelendikten sonra padişaha takdim edilir, son olarak da şeyhülislama havale edilerek meselenin şer'i olarak değerlendirilmesi istenirdi. Özellikle II. Mahmud devrinde kiliselerin tamirinin çok sıkı

⁴ Mehmet Akman, "Kilise ve Havraların İslâm-Osmanlı Hukuk Tarihindeki Yeri", *İLAM Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 2, Temmuz-Aralık 1996, s. 134-135.

⁵ Koyuncu, "Kilise ve Havra Politikası...", s. 43-46.

kurallara bağlandığı ve bu konuda ruhsatın hemen verilmediği görülmektedir. Ancak istisnai durumlara da rastlanmıştır. 1830 yılında ayrı bir millet olarak tanınan Katolik Ermeni cemaatine ait yeni bir kilise yapılmasına izin verilmiştir⁶.

Tanzimat Fermanı'nın (3 Kasım 1839) ilanı ile Osmanlı tebaasının eşitliği ilkesinin benimsenmesi, gayrimüslim tebaa ile ilişkiler konusunda yeni düzenlemeleri beraberinde getirmiştir. Eşitlik ilkesi gereği gayrimüslim tebaaya uygulanan bazı kısıtlamaların kaldırılması gerekmiştir. Tanzimat'ın ilk dönemlerinde şer'i uygunluk, fetva ve ilam alınması usulleri devam etmiş, ancak fetvalar artık Şeyhülislam'dan değil fetvahaneden alınmıştır. Islahat Fermanı'nın (18 Şubat 1856) ilanı ile gayrimüslim tebaanın hakları daha da genişletilmiştir. Bu ferman ile gayrimüslimlerin kilise, havra, okul, hastane, mezarlık gibi binalarının tamiri kolaylaştırılıp, yenilerinin inşasına izin verildi. Ancak yenilerin yapımında yine sultandan izin alınması gerekiyordu⁷.

Bu gelişmelerin neticesinde, Osmanlı Devleti'nin iç meselesi durumundaki kiliseler, Avrupalı devletlerin Osmanlı'nın içişlerine her fırsatta müdahil olmalarının da bahanesi olmuştur. Müdahaleler arttıkça gayrimüslim halk için daha fazla din ve ibadet serbestliği eklenmiştir⁸. Hatta verilen bu imtiyaz ve haklardan sonra Bulgarlar, kendilerine ait Milli Bulgar Kilisesi'nin kurulması için çalışmışlardır. 1870 yılında yayınlanan fermanla Bulgar Eksarhlığı'nın açılışı gerçekleşmiş, asırlardır hoşgörü politikası ile devam eden ibadet özgürlüğü eksarhlığın kurulması ile zirveye taşınmıştır⁹.

Kilise Defterleri ve Kilise Fihristleri

Osmanlı'dan günümüze ulaşmış devasa arşivin içinde, gayrimüslimlerle ilgili bilgi içeren çeşitli belge grupları mevcuttur. Bunlardan biri de Kilise Defterleri'dir. T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri'nde, Divân-ı Hümâyûn defter serileri içinde yer alan ve A.DVNS.KLS.d fon koduyla kayıtlı 10 adet kilise defteri bulunmaktadır. Bunlardan 8, 9 ve 10 numaralı olanlar *Kamame* adıyla kayıtlıdır¹⁰. Defterler 1456-1922 tarihleri arasındaki kayıtlardan oluşmaktadır. Bu defterlerde devlet içerisinde yapımına ruhsat verilen kilise, sinagog, havra, okul, mezarlık, yetimhane gibi pek çok binanın yapım ruhsatına, tamirine ve inşasına dair bilgileri bulmak mümkündür¹¹.

⁶ Kemal Beydilli, "Osmanlı Döneminde Kilise Siyâsetinden Bir Kesit -II. Mahmud Devrinde Kilise Tamiri-", *Osmanlı Devleti'nde Din ve Vicdan Hürriyeti*, Ed. Azmi Özcan, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s. 258-262.

⁷ Koyuncu, "Kilise ve Havra Politikası...", s. 54.

⁸ 18 Şubat 1856 tarihli Islahat Fermanı, Tanzimat'ın ilanından sonra özellikle gayrimüslimlere yeni haklar tanımıştır. Fermanla birlikte artık gayrimüslimler kilise inşa ve tamirinde bulunabilecek duruma gelmişlerdir. Konu hakkında daha fazla bilgi için bkz. Ufuk Gülsoy, "Islahat Fermanı", *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C. 19, TDV Yayınları, İstanbul 1990, s. 186.

⁹ Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz. Aşkın Koyuncu, "Bulgar Eksarhlığı", *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1998*.

¹⁰ Kamame defterleri hakkında yapılmış bir çalışma için bkz.; İhsan Satış, "8 Numaralı (Kamame) Kilise Defteri'nin Tanıtımı ve Fihristi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 306-313.

¹¹ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2010, s. 47-48.

Kilise Defterleri'nde yer alan fermanlar, Osmanlı'daki gayrimüslimlerin din, ibadet, eğitim, öğretim hürriyetleri ile çeşitli kurumları hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu defterlerin sağladığı bir diğer bilgi de gayrimüslim nüfus oranları ve Osmanlı gayrimüslimlerinin demografik durumlarıdır¹².

Kilise Defterleri'nden hariç olarak, Gayrimüslimlere ait binaların tamiri ve yeniden inşasıyla ilgili olarak çıkarılan hükümleri bir arada göstermek için bir fihrist hazırlanmasına gerek duyulmuştur. Kilise Fihristleri de Kilise Defterleri ile aynı fonda, yani A.{DVNS.KLS.d fon kodunda tasnif edilmişlerdir. Fihrist defterleri bu fonda 11-16 arası sayılar ile numaralandırılmışlardır.

Fihrist, Farsça'dan Arapça'ya geçen *fehrese* kelimesinden türetilmiş olup, terim olarak "tanınmış bir âlimin hocaları ile onlardan okuduğu kitapların adlarını yazdığı eser" olarak tarif edilmektedir¹³. Sözlükte ise "bir kitabın içinde neler olduğunu gösteren cetvel, indeks" olarak tanımlanmaktadır¹⁴. Osmanlı arşivcilik geleneğinde pek çok konuda fihrist hazırlandığı görülmektedir. Arşivlerde tapu tahrir fihristi, imtiyaz verileri fihristi, mukavele fihristi, Sicil-i Ahval Defterleri fihristi gibi çeşitli konularda hazırlanmış fihrist örneklerine rastlamak mümkündür. Hatta fihrist hazırlama konusunda son dönemlerde ihtisaslaşma gerçekleşmiş ve Fihrist Kalemi oluşturulmuştur¹⁵.

Kilise fihristlerinde, gayrimüslim cemaatlere ait kilise, sinagog (sinavî)¹⁶, manastır gibi ibadet mekânları ile mekteplerin tamiri ve gerekli durumlarda yeniden inşası hakkındaki hükümler bir araya toplanmıştır. Mühimme ve Kilise Defterleri'ne kaydedilmiş bu hükümlerin ilgili defter ve sayfa numaraları ile hükümlerin kaydedilme tarihleri de kronolojik olarak yazılmıştır.

11 ve 13 Numaralı Kilise Fihristi Defterlerinin Tanıtımı

1713-1914 tarihli 11 numaralı Kilise Fihristi Defteri'nin içinde, 35 sancakta gayrimüslimlere ait yapıların tamiri ve yeniden inşasıyla ilgili hükümlerin fihristi bulunmaktadır. Bu sancaklar İstanbul, Hüdâvendigâr, Konya, Ankara, Aydın, Adana, Kastamonu, Diyarbakır, Bitlis, Erzurum, Ma'muretü'l-aziz, Van, Trabzon, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Edirne, Selânik, Kosova, Yanya, İşkodra, Manastır, Trablusgarb, Bingazi, Beyrut, Suriye, Halep, Musul, Bağdat, Basra, Yemen, Kudüs, İzmir, Biga Kal'a-i Sultaniye, Çatalca ve Cebel-i

¹² Ali Güler, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Din-İbadet, Eğitim-Öğretim Hürriyetleri ve Bu Bakımdan "Kilise Defterleri"nin Kaynak Olarak Önemi (4 Numaralı Kilise Defteri'nden Örnek Fermanlar)", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 9, 1998, s.157-158. Ayrıca bkz.; Hakan Olgun, "Kilise Defterleri'ne Göre İstanbul'da Gayrimüslim Cemaatlerin Dini ve Sosyal Görünümü: Üç Numaralı Kilise Defteri Örneği", *Dinsel ve Kültürel Farklılıkların Birarada Yaşaması: İstanbul Tecrübesi*, İstanbul 2010, s. 223-234.

¹³ M. Yaşar Kandemir, "Fehrese", *DİA*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1195, s. 297.

¹⁴ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 26. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010, s. 305.

¹⁵ Fihrist Odası hakkında daha fazla bilgi için bkz. Erkan Tural, "II. Meşrutiyet Dönemi'nde Danıştay (Şura-yı Devlet)", *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 13, 2006, s. 79-89.

¹⁶ Sinagog için Osmanlı belgelerinde Sinavî kelimesinin de kullanıldığına dair bkz. Baki Adam, "Sinagog", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 223.

Lübnan'dır. Sivas sancağı 11 numaralı Kilise Fihristi içinde 47-53 sayfaları arasında yer almaktadır.

11 numaralı Kilise Fihristi'nde, Sivas vilayetine ait kiliselerin fihristlerinin yapıldığı bölümde öncelikle Mühimme Defterleri'ndeki ilgili hükümlere yer verilmiş, daha sonra Kilise Defterleri'ndeki kayıtlara geçilmiştir. Son iki kayıt da "Karton" olarak belirtilmiştir.

1792-1820 tarihli 13 numaralı Kilise Fihristi'nde ise 15 adet sancak bulunmaktadır. Bunlar İstanbul, Aydın, Ankara, Ma'muretü'l-aziz, Hüdâvendigâr, Edirne, Cezayir-i Bahr-i Sefid, Konya, Manastır, Erzurum, Trabzon, Diyarbakır, Adana ve Yanya sancaklarıdır. Sivas sancağı, fihristin 22. sayfasında yer almaktadır.

13 numaralı Kilise Fihristi'nin genel durumu incelendiğinde defterin büyük bir bölümünün boş sayfalardan oluştuğu ve 11 numaralı defterin bir tekrarı niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu fihrist içinde yer alan kayıtlar ile 11 numaralı Kilise Fihristi'nin Sivas vilayetine ait bölümündeki ilk kayıtlar bire bir aynıdır.

11 ve 13 numaralı Kilise Fihristi defterlerinde, Sivas vilayetiyle ilgili kayıtların en eskisi 1792 tarihidir. 1792'den 1915 yılına kadar vilayetteki gayrimüslimlerin kullandıkları yapıların tamir ve inşasıyla ilgili durumlar tespit edilerek fihriste kaydedilmiştir. Dolayısıyla defterlerdeki kayıtlar eyaletin 7 sancaktan oluştuğu dönem ile 4 sancaktan oluştuğu dönemi kapsayan bir zaman dilimine sahip olduğu için, defterlerde Sivas, Amasya, Çorum, Bozok, Canik, Arapgir, Divriği ve Karahisar-ı Şarkî sancaklarındaki gayrimüslim yapılarının bilgisine rastlanmaktadır. Ayrıca fihristlerde Harput ve Gülçubuk kazalarıyla, Alucra, Aziziye, Bünyan-ı Hamid kasabaları ve Sarıoğlan nahiyesi gibi sehven kaydedilmiş başka sancaklara ait bilgilere de yer verilmiştir.

11 numaralı fihristte 219, 13 numaralı fihristte ise 12 olmak üzere toplamda 231 adet hükmün bilgisi Sivas vilayetine ayrılan kısma kaydedilmiştir. Kayıtlar incelendiğinde 120 hüküm (%51.9) köylerde, 95 hüküm de (%41.1) kaza merkezlerinde olan gayrimüslim yapıları hakkındadır. 16 adet kayıt da Sivas eyaletine bağlı olmayan yerlere aittir.

11 ve 13 Numaralı Kilise Fihristi Defterlerine Göre Sivas Vilayeti'ndeki Gayrimüslim Yapıları

Osmanlı eyalet sisteminde 14. yüzyıl sonlarından itibaren Amasya, Tokat ve Sivas kazalarının birleşiminden oluşan bölgeye Eyalet-i Rum denilmiştir. Başlangıçta eyaletin merkezi Amasya iken, 1520 tarihinden itibaren merkez Sivas olmuştur. 16. yüzyılın sonlarına doğru Rum (Sivas) Eyaleti uzun yıllar devam ettireceği şekliyle alarak Sivas, Amasya, Çorum, Bozok, Canik, Arapgir ve Divriği sancaklarından oluşan bir eyalet olarak teşekkül etmiştir.¹⁷ Bu düzen 19. yüzyıla kadar aynı şekilde korunmuş, 1863 yılında eyalet statüsü kaldırılıp

¹⁷ Tayyib Gökbilgin, "15. ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm", *Vakıflar Dergisi*, C. 6, S. 6, 1965, s. 51-53.

yerine vilayet teşkilatlanmasına geçilince, Sivas vilayeti de Sivas, Amasya, Tokat ve Karahisar-ı Şarkî sancaklarına ayrılmıştır.¹⁸

Fihristin kazalara göre dağılımına bakıldığında, kayıtların Sivas sancağı üzerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Sivas sancağı haricinde Karahisar-ı Şarki, Amasya ve Divriği sancaklarına ait kayıtlar da çoğunluktadır.

Kayıtlarda genellikle kiliselerin yapım ve onarımı hakkındaki hükümlerin yer bilgisi bulunmaktadır. Bununla birlikte kilise haricindeki yapılara ait bilgiler de mevcuttur. İncelenen fihristlerde özellikle kaza ve köylere yeniden inşası istenen kiliselerle tamiri gerekli olanların dışında diğer bina ve yapılara da ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu bina ve yapılar gayrimüslim tebaanın sosyal ve kültürel gereksinimleri için önemli olan imar faaliyetleri arasında yer almaktadır. Bunlar rahipler ve ailelerinin yaşayacakları hane ve daire, papazlar için oda, öğrenciler için sıbyan, rüştiye ve ticaret mektepleri, hastane, kabristan, kilise için çan kulesi gibi yapılardır.

Aşağıdaki tablolarda Sivas, Amasya, Divriği ve Canik sancaklarında gayrimüslimlere ait olan ve fihristte tamir veya yeniden inşasından bahsedilmiş çeşitli binalar gösterilmiştir.

Tablo 1. Sivas Sancağında Kilise Haricindeki Yapılar

Yerleşim Birimi	Cinsi	Çan Kulesi	Hane	Hastane	Mektep	Kabristan
Sivas'ta Bahtiyar Bostanı Mahallesi	Amerika	-	-	1	-	-
Sivas'ta Çavuş Mahallesi	Katolik	-	1	-	-	-
Sivas'ta Sarı Şeyh Mahallesi	Ermeni	-	-	-	1	-
Gürün Kasabası	Protestan	-	-	-	1	-
Gürün Kasabası Hacıbağ Mahallesi	Ermeni	-	-	-	1	-
Gürün Kasabası Ermeni Mahallesi	Ermeni	-	-	-	1	-
Niksar Kasabası	Ermeni	-	-	-	1	-
Suşehri Andriyas Kasabası	Protestan	-	-	-	-	1
Tokat'ın Ardala Mahallesi	Katolik	-	1	-	-	-
Tonus Kasabası Gümrük Nahiyesi	Ermeni/Protestan	1	-	-	-	-
Zile Kasabası	Ermeni	-	-	-	1	1

Tablo 2. Amasya Sancağında Kilise Haricindeki Yapılar

Yerleşim Yeri	Cinsi	Hane	Murahhasa -hane	Çan Kulesi	Daire	Mektep	Sıbyan Mektebi	Ticaret Mektebi	Hastane
Amasya	Rum	1	-	-	-	-	1	-	-

¹⁸ Ahmet Şimşirgil, "Osmanlı Taşra Teşkilâtında Rûm Beylerbeyliği", *Türk Araştırmaları Dergisi*, S. 5, İstanbul 1990, s. 296-299.

Amasya Kasabası Mehmed Paşa Mahallesi	Ermeni	-	-	-	-	-	-	1	-
Amasya Kasabası Beyazid Paşa Mahallesi	Fransız	-	-	-	1	-	-	-	-
Havza Kasabası İmaret Mahallesi	Rum	-	-	1	-	-	-	-	-
Merzifon Kasabası	Amerika	2	-	-	-	-	-	-	-
Merzifon Kasabası	Amerika	-	-	-	-	-	-	-	1
Merzifon Kasabası	Rum	-	-	-	-	1	-	-	-
Merzifon Kasabası	Protestan	-	-	1	-	-	-	-	-
Merzifon Kazası Kaplan Mahallesi	Ermeni	-	1	-	-	-	-	-	-
Ladik Kazası Alayurd Karyesi	Rum	-	-	-	-	1	-	-	-

Tablo 3. Divriği Sancağında Kilise Haricindeki Yapılar

Yerleşim Birimi	Cinsi	Mektep	Papaz Odası
Divriği Kazası Pingan Karyesi	Ermeni	-	1
Divriği Kasabası Çerkeşân Mahallesi	Protestan	1	-
Divriği Kazası Sancak Karyesi	Ermeni	1	-
Darende Kasabası Kilisâ Mahallesi	Ermeni	1	-

Tablo 4. Canik Sancağında Kilise Haricindeki Yapılar

Yerleşim Birimi	Cinsi	Ahşap Papaz Odası
Kavak Nahiyesi	Rum	1

Kiliselerden sonra inşa edilen diğer yapılar arasında, mektepler, hane, hastane, çan kulesi, kabristan ve papaz odasının bulunduğu görülmektedir. Bunlar arasında ise, Sivas Sancağında 6 mektep, Amasya Sancağında 4 hane, Divriği Sancağında 3 mektep ve Canik Sancağında 1 papaz odası gibi yapıların inşası ağırlıklı olmuştur.

11 Numaralı Kilise Fihristinin Sivas Vilayeti'ne Ait Bölümlerinin Transkripsiyonu (47-51. Sayfalar)

Fihrist *rika* yazı çeşidi ile yazılmıştır. Fihristi oluşturan hükümlerin çoğu Mühimme defterlerinde kayıtlıdır. Öncelikle ilgili hükmün hangi defterde olduğu belirtilmiştir. Daha

sonra hükmün, işaret edilen defterin hangi sayfasında olduğuna değinilmiştir. Hükmün özetine geçmeden önce, yapının hangi millete ait olduğu da yazılmıştır. Bu bilgi de verildikten sonra hükmün özeti yapılmış, sonuna da tarihi yazılmıştır.

Çalışmamız esnasında kaza, nahiye ve köy isimlerinin doğru okunması için yer adları üzerine hazırlanmış bazı çalışmalardan yararlanmışır¹⁹. Yararlandığımız kaynaklarda bulamadığımız ve okunuşundan emin olamadığımız yer adlarının yanına soru işareti konulmuştur.

Fihristin orijinal metninde, alt alta yinelenen kelime ve sayılar için *denden işareti* sıklıkla kullanılmışır²⁰. Çalışmamızda belgeyi transkript ederken karışıklığa mahal vermemek için denden işareti kullanmak yerine kelimeler ve sayılar tekrar yazılmışır.

(Sayfa 47)
Sivas Vilayeti

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Mühimme 186	245	Ermeni	Tokad'da Surp Minas ve Surp Serkiz ve Tanyus nâm üç aded kilisânın ta'mirine da'ir fî evâil-i M Sene 207
Mühimme 199	322	Ermeni	Divriği kazasına tâbî' Pingan karyesindeki kilisânın ta'mirine dâ'ir fî evâsıt-ı M Sene 208
Mühimme 200	135	Rum	Amasya'da vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fî evâsıt-ı Ramazan Sene 208
Mühimme 200	139	Ermeni	Divriği'de vâki' Göresin karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fî evâsıt-ı Ramazan Sene 208
Mühimme 200	140	Ermeni	Merzifon kazasında vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fî evâsıt-ı Ramazan Sene 208
Mühimme 210	152	-	Gümüş ma'a Hacıköy kazasında vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fî evâil-i Muharrem Sene 215 Mu'ahharan evâhir-i Safer Sene 215
Mühimme 214	1	Rum	Amasya'da Gedegra nâm-ı diğeri "Vezir Köprü" de vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fî evâsıt-ı Zilka'de Sene 215
Mühimme 219	208	Rum	Amasya'da Savadiye mahallesinde Meryem Ana Kilisâs'ının ta'mirine da'ir fî evâsıt-ı Zilka'de Sene 218 Mu'ahharan evâhir-i S Sene 219
Mühimme 219	208	Rum	Amasya'da Bozahane mahallesinde iki bâb Orta Bağyab ve Çukur demekle ma'rûf kilisâların ta'mirine da'ir evâsıt-ı Safer Sene 218
Mühimme 219	278	-	Arapgir'de Şeker karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine da'ir evâil-i Muharrem Sene 219
Mühimme 222	54	Musevi	Tokad'da vâki' bir bab sinâvînin ta'mirine da'ir evâsıt-ı Safer Sene 219
Mühimme 238	193	Rum	Tokad'da vâki' kilisânın ta'mirine da'ir evâil-i Receb Sene 235

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları (DAGM), 2. Baskı, Ankara 2017; *Osmanlı Yer Adları II, Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletleri (1530-1556) (Şam ve Halep dahil)*, DAGM, Ankara 2013; *Köylerimiz, 1 Mart 1968 Gününe Kadar*, T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Basımevi D.S.İ., Ankara 1968; *Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.

²⁰ Fihristin orijinali için bkz. Ek 1.

Mühimme 243	320	Ermeni	Tokad kazası ile Kazabâd kazası beyinde münhedim kilisânın tevdiden inşasına da'ir evâil-i Şevvâl Sene 244
Mühimme 246	303	Rum	Sivas'ta Sorak karyesinde kâ'in Aya Nikola Kilisâsı'nın ta'mirine da'ir fi evâsıt-ı Safer Sene 246
Mühimme 246	341	Ermeni	Tokad kazasında Komnat karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine da'ir fi evâhir-i Ca Sene 246
Mühimme 248	22	Ermeni	Amasya sancağına tâbi' Gedegra kazasında vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir fi evâsıt-ı Safer Sene 247
Mühimme 248	23	Ermeni	Sivas'ta Artukabâd kazası dâhilinde Çiftlik karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir fi evâsıt-ı Safer Sene 247
Mühimme 248	113	Ermeni	Darende kazasına tâbi' Aşudi karyesindeki kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir fi evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	115	Ermeni	Zile kazasında Surp Agob nâm kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir fi evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	116	Ermeni	Niksar kazasında vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir fi evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	116	Ermeni	Divriği kazası kurâsından Ermilan karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâil-i Receb Sene 247
Mühimme 248	117	Ermeni	Divriği kazası kurâsından Arşoşin nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Göydün karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Çimen Yenicesi nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Yarhisar karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Horsana karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Hazar karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesine muzâf Gümüş karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	125	Ermeni	Sivas-ili kazasına tâbi' Pirepürt nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	126	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesi kurâsından Küre nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 248	126	Ermeni	Sivas'ta Hafik nahiyesi kurâsından Koçhisar nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir evâsıt-ı Receb Sene 247
Mühimme 250	102	Ermeni	Divriği kazası muzâfâtından Pergam karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşasına da'ir

ÇELİK, FİŞNE – SİVAS VİLAYETİNDEKİ GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALAR

			evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	102	Ermeni	Divriği sancağında vâki' Odur karyesindeki kilisânın inşâsına da'ir evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	102	-	Tokad kazası muzâfâtından Komnat nahiyesine tâbi' Bizeri karyesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	102	Ermeni	Merzifon kazasında vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	109	Rum	Amasya kazasına tâbi' Zana karyesinde vâki' Ayoç Nikyas nâm kilisânın ta'mirine da'ir evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	109	Rum	Amasya kazasına tâbi' Zire karyesinde vâki' Ayoç Yoryos nâm kilisânın ta'mirine da'ir evâsıt-ı Ra Sene 249
Mühimme 250	175	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Alamanik nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	175	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Bu Said karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	175	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Ağragos karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	175	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Fatnos karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	176	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Ezbider karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	176	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kurâsından Yaycı? karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir Evâhir-i Ramazan Sene 249
Mühimme 250	176	Ermeni	Harput kazası kurâsından Etliki karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâsıt-ı Şevvâl Sene 249 (Mamuretü'l-aziz Vilâyeti'ne nakl olundu)
Mühimme 250	176	Ermeni	Harput kazası Kozluca mahallesinde kâ'in kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâsıt-ı Şevvâl Sene 249 (Mamuretü'l-aziz Vilâyeti'ne nakl olundu)
Mühimme 250	177	Ermeni	Divriği kazasından Pingan nâm karyede vâki' kilisâ ile papaz odaları inşâsı hakkında evâsıt-ı Şevvâl Sene 249
Mühimme 250	177	Ermeni	Divriği kazasından Pingan nâm karyede Keşiş Yeri nâm mahalde köprü kurbunda Meryem Ana nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâsıt-ı Şevvâl Sene 249

(Sayfa 48)

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Mühimme 250	178	Rum	Eğin kazasında Vanik nâm karyede Hızır İlyas nâmındaki kilisânın inşâsına da'ir evâsıt-ı Ş Sene 249
Mühimme 251	19	Ermeni	Arapgir kazasında Bağçe nâm mahalde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir evâil-i Zilhicce Sene 249
Mühimme 251	55	Rum	Ainos kasabasında Aya Vasilas nâmındaki kilisânın ta'mir ve inşâsına da'ir

			evâil-i R Sene 250
Mühimme 251	56	Nastûri	Sivas'ta Amed kasabasında kâ'in bir bâb kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i R Sene 250
Mühimme 251	111	Ermeni	Tokad kasabasında Taş Nerdüban ve Oseb nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Ramazan Sene 250
Mühimme 251	111	Ermeni	Sivas-ili kazasında Zara karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Ramazan Sene 250
Mühimme 251	111	Ermeni	Sivas-ili kazasında Gevenni karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Ramazan Sene 250
Mühimme 251	141	Ermeni	Divriği kazasında Çerkeşan mahallesinde Meryem Ana nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Rebiü'l-evvel Sene 251
Mühimme 251	142	Ermeni	Kaza-yı Erbaa'ya tâbi' Irak karyesinde İstefan nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Rebiü'l-evvel Sene 251
Mühimme 251	142	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kazasında Meşanyos? nâm karyede vâki' Surp Serkiz nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Rebiü'l-evvel Sene 251
Mühimme 251	142	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kazasına tâbi' Temzere? nâm karyede vâki' Surp Naku? nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Rebiü'l-evvel Sene 251
Mühimme 251	155	Ermeni	Tokad kasabasında Taş Nerdüban ve Oseb dimekle ma'rûf kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Rebiü'l-evvel Sene 251
Mühimme 251	157	Ermeni	Darende kasabasında Say mahallesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i R Sene 251
Mühimme 251	230	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağında vâki' şab ma'deninden kil ma'denine tâbi' Ulum karyesi başında kâ'in İlyos ve Asilyos nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Z Sene 251
Mühimme 251	232	Rum	Niksar kazasına tâbi' Arguslu karyesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Z Sene 251
Mühimme 200	140	Ermeni	Yeni-il kazasında Eser nahiyesine tâbi' Körpe karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Ramazan Sene 208
Mühimme 252	89	Katolik	Tokad'da Ardala mahallesinde vâki' olub ma'bed ittihâz olunan hanenin ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 253
Mühimme 252	89	Katolik	Sivas'ta Çavuş mahallesinde ma'bed ittihâz olunan hanenin ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 253
Mühimme 252	94	Ermeni	Hafik nahiyesinde Tuzhisar karyesinde vâki' Surp Karabet Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 253
Mühimme 252	94	Ermeni	Hafik nahiyesinde Tuzhisar karyesinde vâki' Surp Tuşnagayat? Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 253
Mühimme 252	94	Ermeni	Nefs-i Sivas'ta vâki' Surp Serkiz Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 253

ÇELİK, FİŞNE – SİVAS VİLİYETİNDEKİ GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALAR

Mühimme 252	149	Ermeni	Sivas'ta Pazar mahallesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Ca Sene 254
Mühimme 252	149	Ermeni	Sivas-ili kazasına tâbi' Yafyacuk? karyesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Ca Sene 254
Mühimme 252	149	Ermeni	Amasya'da Bozahane mahallesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Ca Sene 254
Mühimme 252	149	Ermeni	Divriği kazasına tâbi' Morvana karyesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Ca Sene 254
Mühimme 253	164	Ermeni	Sivas kazasına tâbi' Else? nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 255
Mühimme 253	165	Ermeni	Sivas-ili kazasında Oğnavid karyesinde vâki' Mar Yakub Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 255
Mühimme 253	168	Ermeni	Harput kasabasında Tuzluca mahallesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir Mamuretü'l-aziz Vilâyetine nakledilmiştir
Mühimme 253	168	Ermeni	Amasya'da Bozahane mahallesinde vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Şevval Sene 255
Mühimme 253	183	Ermeni	Yeni-il kazasına tâbi' Gürün nahiyesinde Karahisar karyesinde vâki' Mar Yakub Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Za Sene 255
Mühimme 254	37	Ermeni	Sivas'ta Pazar mahallesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i C Sene 256
Mühimme 254	65	Ermeni	Hafik karyesi kurâsından Tuzhisar karyesinde Surp Karabet nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Receb Sene 256
Mühimme 254	113	Ermeni	Tokad'da vâki' Tahtakal'a nâm kilisânın bazı mahallerinin ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Ra Sene 257
Mühimme 254	113	Ermeni	Divriği'de Aşağı nâm kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Ra Sene 257
Mühimme 254	115	Ermeni	Darende kasabasında Aşudi karyesinde vâki' Alazan Surp Agob Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Ra Sene 257
Mühimme 254	159	Ermeni	Tokad kazasında Komnat nahiyesinde Bizeri nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Safer Sene 258
Mühimme 254	180	Rum	Gümüş ma'a Hacıköy kazası muzâfâtından Ma'den-i Hümayûn kazasına tâbi' Kara nâm karyede vâki' kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı R Sene 258
Mühimme 255	61	Ermeni	Kazabâd nahiyesinde Pişkincik karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Za Sene 258
Mühimme 255	61	Rum	Tokad kazasında Eburanya kasabasında vâki' Aya Tiryada nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Za Sene 258
Mühimme 255	86	Musevi	Tokad kazasında Yehud mahallesinde kâ'in sinavînin ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Ca Sene 259
Mühimme 255	88	Ermeni	Harput kazasına tâbi' Etmeki karyesinde Surp Kivork nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i C Sene 259
Mühimme 257	77	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kazasında Ezbider-i Zir karyesinde Ahvazazin Kilisâsı'nın tecdiden inşâsına dâ'ir

			evâsıt-ı Ş Sene 264
Mühimme 257	77	Ermeni	Kazabâd kazasında Endese-i Kebir karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Ş Sene 264
Mühimme 257	77	Ermeni	Tokad kazasında Tozan nahiyesinde Gregorius karyesinde vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Ş Sene 264

(Sayfa 49)

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Mühimme 257	104	Ermeni	Divriği kasabasında vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i Rebiulevvel Sene 65
Mühimme 257	110	-	Tokad'da Türbe-i Kebir mahallesinde vâki' Meryem Ana nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i R Sene 65
Mühimme 257	149	Ermeni	Divriği kazasında Hornavil karyesinde vâki' Cercis nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i Şaban Sene 265
Mühimme 257	149	Ermeni	Amasya sancağında Gümüş Hacı köyünde Surp Agob nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i Şaban Sene 265
Mühimme 257		Ermeni	Sivas'ta Taşlık nâm karyede vâki' Meryem Ana Kilisâsı'nın ta'mirine dâ'ir evâsıt-ı Şaban Sene 266
Mühimme 258	25	Ermeni	Hafik nahiyesinde Tutmaç karyesinde vâki' Agob nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	25	Ermeni	Hafik nahiyesinde Bingöl karyesinde vâki' Agob nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	25	Ermeni	Hafik nahiyesinde Sorsana karyesinde vâki' Mar Ana nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	26	Ermeni	Yıldız-ili kazasında vâki' Surp Nişan Manastırında kâ'in Surp Karabet nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	26	Ermeni	Hafik nahiyesinde İşhanı karyesinde vâki' Surp Nikogos nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	26	Ermeni	Sivas'ta Bâb-ı Kayseriye mahallesinde vâki' Surp Minas Kilisâsı'nın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	26	Ermeni	Divriği kasabasında vâki' Yukarı Kilisâ demekle ma'rûf kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	26	Ermeni	Tokad'da Mihmad Hacib-i zimmi mahallesinde vâki' Kırılâ? nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 267
Mühimme 258	91	Rum	Sivas'ta Sarı Şeyh mahallesinde meşatlık derûnunda kâ'in Ayor nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i Receb Sene 268
Mühimme 258	94	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî sancağında vâki' Surp Asvazazin nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i Receb Sene 268

ÇELİK, FİŞNE – SİVAS VİLAYETİNDEKİ GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALAR

Mühimme 258	94	Ermeni	Yıldız-ili kazasında Han-ı Cedid karyesinde vâki' Surp Nişan nâm kilisânın ta'mirine dâ'ir evâil-i Receb Sene 268
Mühimme 258	94	Ermeni	Yıldız-ili kazasında Tavra karyesinde vâki' Meryem Ana Kilisâsı'nın ta'mirine dâ'ir evâil-i Receb Sene 268
Mühimme 259	96	Ermeni	Divriği kasabasında Göresin karyesinde kâ'in kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Ca Sene 272
Mühimme 259	111	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kazasında Börk karyesinde kâ'in Meryem Ana Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Safer Sene 273
Mühimme 259	112	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kazasında Andriyas karyesinde kâ'in Surp Serkiz Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Safer Sene 273
Mühimme 259	112	Ermeni	Emlak kazasında Çepni karyesindeki kilisânın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Safer Sene 273
Mühimme 259	130	Ermeni	Gürün kazasında Bağlar tarafında Değirmen Deresi mahallesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i R Sene 273
Mühimme 259	141	Ermeni	Artukabâd kazasında Yanmış karyesinde kâ'in kilisânın ta'mirine dâ'ir evâhir-i C Sene 273
Mühimme 259	174	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de Eskişehir karyesinde harab Surp Minas Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâil-i Şevval Sene 273
Mühimme 259	180	Ermeni	Gürün kazasında Bağlar tarafında Şuğul Deresi mahallesinde tecdiden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâil-i Ca Sene 273
Mühimme 259	190	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de Yukarıkî Ezid karyesinde vâki' harâb Surb Karabet Kilisâsı'nın tecdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Zilhicce Sene 273
Mühimme 259	202	Rum	Niksar kazasında kâ'in harâb Grigoryos Kilisâsı'nın tecdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 274
Mühimme 259	202	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de Küpeli mahallesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 274
Mühimme 259	203	Ermeni	Sivas'ta Gürün karyesinde vâki' harâb Surb Karabet Kilisâsı'nın ta'mir ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 274
Mühimme 259	224	Ermeni	Sivas'ta Karamağara karyesinde bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâsıt-ı R Sene 274
Mühimme 260	41	Katolik	Tokad kasabasında Kocacık nâm mahalde vâki' mekteb bağçesine müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i Za Sene 274
Mühimme 260	70	Ermeni	Divriği kazasında Zima karyesinde vâki' harâb bir bâb kilisânın tecdiden inşâsına dâ'ir evâil-i Muharrem Sene 275
Mühimme 260	70	Ermeni	Divriği kazasında Zimare karyesinde harâb bir bâb Karasun Manuk nâm kilisânın tecdiden inşâsına dâ'ir evâil-i Muharrem Sene 275
Mühimme 260	89	Ermeni	Sivas'ta Örtülü Pınar mahallesinde kâ'in harâb Surp Yorgi nâm kilisânın tecdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Safer Sene 275
Mühimme 260	89	Ermeni	Sivas'ta Sarı Şeyh mahallesinde mezarlık derûnunda müceddeden bir bâb kilisâ ile mekteb inşâsına dâ'ir

			evâsıt-ı Safer Sene 275
Mühimme 260	119	Ermeni	Sivas'ta Sarı Şeyh mahallesinde meşatlık derûnunda vâki' harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı R Sene 275
Mühimme 260	135	Ermeni	Suşehri kasabasında Su Bendin karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i C Sene 275
Mühimme 260	135	Rum	Karahisar-ı Şarkî kazasında Abacı karyesinde münhedim Meryem Ana Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâil-i Receb Sene 275
Mühimme 260	181	Ermeni	Divriği kazasında Kesme karyesinde Meryem Ana nâmında bir kilisâ inşâsına dâ'ir evâil-i L Sene 275
Mühimme 260	181	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî Ezbider karyesinde kâ'in harâb Surp Nişan Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâil-i L Sene 275
Mühimme 260	199	Ermeni	Sivas'ta Çaykurin karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i Şevval Sene 275
Mühimme 260	209	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de Nikebolu? nahiyesinde vâki' harâb Aziz Nikoloy Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Muharrem Sene 276
Mühimme 260	209	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de Koraca karyesinde vâki' harâb Aya Varvara Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Muharrem Sene 276
Mühimme 260	219	Ermeni	Artukabâd kazasında Çitleye karyesinde kâ'in harâb Meryem Ana Kilisâsı'nın ta'mîr ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 276
Mühimme 260	219	Ermeni	Hafik kazasında Gadzar karyesinde kâ'in harâb Surp Serkiz Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 276
Mühimme 260	220	Ermeni	Sivas'ta Raze karyesinde vâki' harâb Surp Lusavoriç nâm Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Safer Sene 276

(Sayfa 50)

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Mühimme 260	235	Ermeni	Hafik kazasında Yenice karyesinde vâki' harâb Surp Kivork Kilisâsı'nın ta'mîr ve inşâsına dâ'ir evâil-i R Sene 276
Mühimme 260	289	Rum	Havza kazasında Girem karyesinde kâ'in harâb Aya Dimitri Kilisâsı'nın ta'mîr ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Şevval Sene 276
Mühimme 260	309	Rum	Karahisar-ı Şarkî'de Killik karyesinde kâ'in harâb Meryem Ana Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Zilhicce Sene 276
Mühimme 260	320	Rum	Akdağ kazasında Çat karyesinde vâki' harâb kilisânın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 277
Mühimme 260	320	Ermeni	Sarioğlan nahiyesinde Sarioğlan karyesinde kâ'in harâb kilisânın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 277
Mühimme 260	320	Ermeni	Gülçubuk kazasında Gümrük nahiyesinde Aşağı mahallede müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 277

ÇELİK, FİŞNE – SİVAS VİLAYETİNDEKİ GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALAR

Mühimme 261	12	Rum	Amasya kasabasında kâ'in harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Cemaziye'l-evvel Sene 277
Mühimme 261	16	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî kasabasında Linariç? karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ binâ ve inşâsına dâ'ir evâhir-i Cemaziye'l-ahir Sene 277
Mühimme 261	64	Ermeni	Artukabâd kasabasında Kervansaray karyesinde vâkî' harâb Meryem Ana kilisânın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 278
Mühimme 261	164	Rum	Kavak nahiyesinde müceddeden bir bâb ahşab papaz odası inşâsına dâ'ir evâhir-i Muharrem Sene 279
Mühimme 261	203	Ermeni	Tokad kasabasında vâkî' harâb Surp Kivork Kilisâsı'nın ta'mîr ve inşâsına dâ'ir evâhir-i R Sene 279
Mühimme 261	252	Ermeni	Alucra kasabasının Anistos karyesinde vâkî' harâb Meryem Ana Kilisâsı'nın ta'mîr ve inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Zilhicce Sene 279
Mühimme 262	8	Ermeni	Gürün kasabasında Badran Oranı nâm mahalde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Rebiu'l-evvel Sene 280
Mühimme 262	45	Rum	Merzifon kasabasında kâ'in harâb Aya Varvara Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâhir-i Zilkade Sene 280
Mühimme 262	70	Katolik	Merzifon kasabasında Bozahane mahallesinde müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Ra Sene 281
Mühimme 262	83	Rum	Kavak nahiyesinde Koca Ağıl karyesinde kâ'in harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Receb Sene 281
Mühimme 262	107	Rum	Kavak nahiyesinde Büyükdağı karyesinde kâ'in harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Muharrem Sene 282
Mühimme 262	121	Rum	Amasya'da kâ'in muhterik Sıbyan Mektebi ile metropolid ikametine mahsus hanenin kilisâ karşısında münasib bir mahalde inşâsına dâ'ir evâhir-i Safer Sene 282
Mühimme 262	126	Ermeni	Aziyie kasabasında Ekrek karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Rebiu'l-ahir Sene 282
Mühimme 262	135	Katolik	Gürün kasabasında müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir evâsıt-ı Cemaziye'l-ahir Sene 282
Mühimme 262	142	Ermeni	Emlak kasabasında Tepecik karyesinde vâkî' harâb kilisânın teçdiden inşâsına dâ'ir evâil-i Ramazan Sene 282
Kilisâ 1	45	Ermeni	Suşehri kasabasında Tombuş karyesinde müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 27 C Sene 287
Kilisâ 1	70	Ermeni	Hafik-ili kazasına tâbî' Tavşanlı karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir fî 25 Safer Sene 288
Kilisâ 1	88	Rum	Kavak nahiyesine tâbî' Karaçam karyesinde kâ'in harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın teçdiden inşâsına dâ'ir fî 27 Ca Sene 288
Kilisâ 1	122	Rum	Karahisar-ı Şarkî kasabasında kâ'in harâb Aya Tiryada Kilisâsı'nın ta'mîr ve teçdidine dâ'ir fî 17 Ra Sene 289

Kilisâ 1	175	Ermeni	Emlak kazasına tâbi' Tekman karyesinde kâ'in harâb Surp Toros Kilisâsı'nın teaddeden inşâsına dâ'ir fî 10 R Sene 290
Kilisâ 2	14	Ermeni	Tonus kasabasında Vendil karyesinde kâ'in harâb kilisânın teaddeden inşâsına dâ'ir fî 1 C Sene 290
Kilisâ 2	16	Ermeni	Suşehri kasabasında Abana karyesinde kâ'in harâb kilisânın teaddeden inşâsına dâ'ir fî 16 C Sene 290
Kilisâ 2	21	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî sancağında Sis karyesinde müceddeden bir kilisâ ile bir mekteb inşâsına dâ'ir fî 28 Receb Sene 290
Kilisâ 2	66	Rum	Havza kasabasında Gösterun karyesinde Aya Todurus nâmıyla müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 19 Şevval Sene 291
Kilisâ 2	112	Ermeni	Gürün kasabasında Ermeni mahallesinde zükûr ve inâsa mahsûs müceddeden bir mekteb inşâsına dâ'ir fî 8 Ca Sene 293
Kilisâ 2	122	Rum	Havza kasabasında Aya Varvara nâmıyla müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 1 Receb Sene 294
Kilisâ 2	136	Rum	Nefs-i Sivas'ta Sarı Şeyh mahallesinde kâ'in harâb Aya Yorgi Kilisâsı'nın ta'mirine dâ'ir fî 21 Rebiu'l-ahir Sene 297
Kilisâ 3	95	Rum	Sivas'ta Sarı Şeyh mahallesindeki Aya Yorgi Kilisâsı'nın müceddeden inşâsına dâ'ir fî 1 Cemaziye'l-ahir Sene 310
Kilisâ 3	132	Amerika	Merzifon kasabasında evvelce te'sis edilmiş olan Amerika Mektebi'nin ruhsat-ı resmîyeye rabtına dâ'ir fî 9 Zilkade Sene 312
Kilisâ 3	152	Rum	Yıldız-ili kazasına tâbi' Altunoğlu karyesindeki harâb kilisânın müceddeden inşâsına dâ'ir fî 24 Cemaziye'l-evvel Sene 313
Kilisâ 3	176	Rum	Tokad sancağına mülhak Erbaa kazasının Irak kasabasında müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir fî 5 Muharrem Sene 314
Kilisâ 3	244	Rum	Merzifon kazasının Bayat karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir fî 1 Cemaziye'l-ahir Sene 316
Kilisâ 4	41	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağına muzâf Balcana karyesinde vâki' İngiltere Kilisâsı'nın eskitmeleri üzerine teaddeden inşâsına dâ'ir fî 2 Zilhicce Sene 318

(Sayfa 51)

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Kilisâ 4	51	Ermeni	Gürün kazası muzâfâtından Karahisar karyesinde sakfı muhterik olmuş olan Surp Serkiz Kilisâsı'nın hey'et-i sabıkası üzere ta'mirine dâ'ir fî 7 Safer Sene 319
Kilisâ 4	60	Ermeni	Zile kasabasında kâ'in zükûr ve inâsa mahsûs harâb mektebin müceddeden inşâsına dâ'ir fî 23 Rebiu'l-evvel Sene 319
Kilisâ 4	72	Proteston	Gürün kasabasında Şuğul-ı zîr mahallesinde vâki' muhterik kilisâ ile mektebin teaddeden inşâsına dâ'ir fî 13 Şaban Sene 319

ÇELİK, FİŞNE – SİVAS VİLAYETİNDEKİ GAYRİMÜSLİMLERE AİT BİNALAR

Kilisâ 4	74	Rum	Alişar nahiyesinin Hozana karyesindeki harâb Aya Haralambos Kilisâsı'nın tecciden inşâsına dâ'ir fî 24 Şaban Sene 319
Kilisâ 4	109	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî merkezinde kâ'in Surp Artin Kilisâsı'na merbut ve mine'l-kadîm mekteb mahalli olan arsa üzerine alt katı murahhasa-hane üst katı mekteb olmak üzere bir binâ inşâsına dâ'ir fî 10 Rebiu'l-evvel Sene 321
Kilisâ 4	138	Ermeni	Bünyan-ı Hamid kazasının merkezi olan Sarı Misaklı kasabasında vâki' mektebin harâb olmasına mebnî hedmiyle kilisâ havlusu derûnuna müceddeden bir mekteb inşâsına dâ'ir fî 18 Şevval Sene 321
Kilisâ 4	144	Ermeni	Gürün kasabasında vâki' Samakyan nâm mektebin sakfının teccidinde ve dahilen bazı mahallerinin ta'mirine dâ'ir fî 10 Za Sene 321
Kilisâ 4	144	Ermeni	Gürün kasabasının Hacıbağ mahallesinde vâki' olub sakfı harâb olmuş olan Tarkmanças namındaki mektebin icra-yı ta'mirine dâ'ir fî 10 Zilkade Sene 321
Kilisâ 4	145	Ermeni	Gürün kasabasının Şuğul-ı Bâlâ mahallesinde vâki' olub muhterik olmuş olan cihât-ı erba'asının duvarları mevcut bulunan Surp Agob Kilisâsı'nın icrâ-yı ta'mirine dâ'ir fî 10 Zilkade Sene 321
Kilisâ 4	145	Ermeni	Gürün kasabasının Viran mahallesinde vâki' Surp Kigork Kilisâsı'nın harâb sakfının müceddeden inşâsına dâ'ir fî 10 Zilkade Sene 321
Kilisâ 4	179	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağına tâbi' Alişar nahiyesi muzâfâtından Sipahi karyesinde kâ'in harâb Menamor Kosis Kilisâsı'nın müceddeden inşâsına dâ'ir fî 7 Şaban Sene 322
Kilisâ 4	183	Rum	Havza kasabasının İmaret mahallesinde vâki' kilisâyâ ilaveten inşâsına mübâşeret edilmesinden nâşî ta'tîl kılınmış olan çan kulesinin ikmâl-i inşâsına dâ'ir fî 20 Şaban Sene 322
Kilisâ 4	189	Ermeni	Darende kasabasındaki harâb kilisânın hey'et-i asliyesi üzere tecciden inşâsına dâ'ir fî 26 Zilkade Sene 322
Kilisâ 4	193	Rum	Sivas'a bir saat mesafede vâki' Pirkinik karyesinde inşâ ve ikmâl edilmiş olan mektebin ruhsat-ı resmîyeye rabtına dâ'ir fî 20 Z Sene 322
Kilisâ 4	216	Ermeni	Niksar kasabasında vâki' mektebin üstüne bir kat ilâvesiyle tevsî'ine dâ'ir fî 20 Cemaziye'l-ahir Sene 323
Kilisâ 4	220	Fransız	Sivas'ta cizvit rahiblerine mahsus mekteb ve kilisâ ve manastırdan ruhban ikametine mahsus kısmı harâb olmasına mebnî hedmiyle tebaa'-i devlet-i aliyyeden Ansuryan Manuk Efendi uhdesinde muvâzaaten mukayyed üç bâb mülk hane arsaları üzerine müceddeden bir manastır inşâsına dâ'ir fî 25 Receb Sene 323
Kilisâ 4	257	Ermeni	Hafik kazası muzâfâtından Todurga karyesindeki Surp Agob nâmındaki kilisânın ta'mirine dâ'ir fî 16 Rebiu'l-ahir Sene 324
Kilisâ 4	271	Rum	Veziirköprü kasabasında Uzun Sokak mahallesindeki kilisânın tecciden ve tevsî'ân inşâsına dâ'ir ²¹

²¹ Bu yazının altında kırmızı mürekkep ile düşülmüş bir not bulunmaktadır. Notta yazılanlar şöyledir: "Buyruldu, mezkûr kilisânın hükümetçe istimlakı hakkındaki Şurâ-yı Devlet mazbatası buyuruldu defterinde mukayyedir".

			fî 13 Şevval Sene 324
Kilisâ 4	328	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağı dâhilinde vâki' Hamidiye kasabasının Rum mahallesinde müceddeden bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 24 Muharrem Sene 326
Kilisâ 5	8	Ermeni	Darende kasabasının Kilisâ mahallesinde vâki' muhterik mektebin müceddeden inşâsına dâ'ir fî 20 Rebiu'l-ahir Sene 326
Kilisâ 5	55	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağı muzâfâtından Alışar karyesinde kâ'in Aya İpayandi Kilisâsı'nın müceddeden inşâsına dâ'ir fî 27 Za Sene 326
Kilisâ 5	58	Amerika	Merzifon kasabasında kâ'in Amerika mektebi havlusu derûnunda mezkûr mekteb müdürü ile oğlunun ikametlerine mahsûs iki bâb hane inşâsına dâ'ir fî 7 Zilhicce Sene 326
Kilisâ 5	65	Rum	Alucra kazası muzâfâtından Mesudiye karyesinde müceddeden bir bâb kilisâ inşâsına dâ'ir fî 9 Safer Sene 327
Kilisâ 5	67	Ermeni	Hamid kazasının merkezi bulunan Sarmısaklı kasabasında mukaddemâ inşâ kılınan kilisâya çan takılmasına dâ'ir fî 9 Safer Sene 327
Kilisâ 5	67	Rum	Suşehri kazasının Geminbeği? karyesinde Konak nâm mahalde vâki' arazi-i miriyeden bir arsa üzerine bilâ ruhsatiye inşâ kılınmış olan kilisâ ile ta'lik edilmiş çanın ruhsat-ı resmîyeye rabtına dâ'ir fî 11 Safer Sene 327
Kilisâ 5	89	Ermeni	Amasya kasabasının Mehmed Paşa mahallesinde bir ticaret mektebi inşâsına dâ'ir fî 25 Ca Sene 327
Kilisâ 5	96	Ermeni	Karahisar-ı Şarkî'de üst katı mekteb alt katı murahhasa-hane olmak üzere inşâsına ibtidâr olunan binanın ikmâl-i inşâsına dâ'ir fî 11 Ca Sene 327

(Sayfa 52)

Defteri	Sahîfesi	Cinsi	(Özet)
Kilisâ 5	101	Ermeni	Divriği kazasına muzâf Kesme karyesinde kâ'in kilisânın muhtac-ı ta'mir olan sakfının icra-yı termimine dâ'ir fî 20 C Sene 327
Kilisâ 5	104	Ermeni	Merzifon kazasının Kaplan mahallesinde kâ'in murahhasa-hânenin tecdiden inşâsına dâ'ir fî 23 C Sene 327
Kilisâ 5	109	Rum	Merzifon kasabasında muhterik Aya Varvar nâmındaki kilisâ ile mektebin tecdiden inşâlarına dâ'ir fî 24 Receb Sene 327
Kilisâ 5	112	Fransız	Amasya kasabasının Bayezid Paşa mahallesinde cizvit rahiblerinin idaresinde bulunan manastır ile Pirinççi mahallesinde Sör Dö La Sömbisyon rahibelerine â'id manastıra ilave edilecek dairelerin inşâsına dâ'ir fî 27 Şaban Sene 327
Kilisâ 5	134	Amerikan	Sivas'ta Bahtiyar Bostanı nâm mahalde vâki' ve bura Amerikan nâmına mukayyed olub hastehâne ittihâz edilmiş olan binânın hastehâne olarak isti'mâl edildiği müddetçe virgüden istisnasına dâ'ir fî 17 Zilka'de Sene 327
Kilisâ 5	186	Protestan	Divriği kasabasının Çerkeşân mahallesinde müceddeden bir kilisâ ile mekteb inşâsına dâ'ir fî 24 Şaban Sene 328

Kilisâ 5	212	Amerika	Merzifon kasabasında Amerikan misyonerlerinden Çarlis Jason'un mutasarrıf olduğu mahal üzerine Amerika misyonerleri şirketi namına müceddeden bir hastehâne inşâsına dâ'ir fî 17 Muharrem Sene 329
Kilisâ 5	220	Rum	Ladik kazasına tâbi' Alayurd karyesinde kâ'in mektebin tevsi'ân ve tecdiden inşâsına dâ'ir fî 5 Rebiu'l-ahir Sene 329
Kilisâ 6	95	Protestan	Suşehri kazasının Andriyas kasabasında tefrik ve tahdid olunan arâzide kabristan ittihâzına dâ'ir fî 25 Şevval Sene 330
Kilisâ 6	107	Protestan	Merzifon kasabasındaki harâb kilisânın çan kulesini hâvî olarak müceddeden inşâsına dâ'ir fî 27 Zilka'de Sene 330
Kilisâ 6	108	Ermeni	Divriği kazası muzâfâtından Sancak karyesinde vâki' mektebin tecdiden inşâsına dâ'ir fî 1 Zilhicce Sene 330
Kilisâ 6	118	Rum	Mecidözü kazasına muzâf Akpınar karyesindeki mektebin ruhsat-ı resmîyeye rabtı hakkında fî 19 Safer Sene 331
Kilisâ 6	135	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağının Teryeci? karyesinde Edmunya? namındaki cem'iyet tarafından teberru' olunan hanenin mekteb-i rüşdî ittihâzı hakkında fî 15 Şaban Sene 331
Kilisâ 6	149	Rum	Karahisar-ı Şarkî sancağı dâhilinde Gülside? nahiyesine muzâf Hahavla ²² karyesinde çan kulesini muhtevi bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 18 Zilhicce Sene 331
Karton 7	14	Ermeni	Zile kasabasında arâzi-i mevkûfeden iki buçuk dönüm ve sağındaki tarlanın kabristan ittihâzına dâ'ir fî 8 Safer Sene 332
Karton 7	55	Ermeni Protestan	Tonus kazasının Gümrük nahiyesinde çan kulesini hâvî bir kilisâ inşâsına dâ'ir fî 21 Cemaziye'l-evvel Sene 333

13 Numaralı Kilise Fihristi'nin Sivas Vilayeti'ne Ait Bölümlerinin Transkripsiyonu

(22. Sayfa)

Cinsi	Mukayyed Olunduğu Defter	Sahife Numrosu	Özet	Tarih
Ermeni	Mühimme 186	245	Tokad'da Surp Minas ve Surp Serkiz ve Tanyus nâm üç aded kilisânın ta'mirine dâ'ir	Evâil-i Şevval Sene 207
Ermeni	-	-	Divriği kazasında Ermeni kilisâsının ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Muharrem Sene 208
Rum	Mühimme 200	139	Amasya'daki Rum kilisâsının ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Ramazan Sene 208

²² Hahavla köyünün bağlı olduğu üst birim hakkında 387 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Karaman ve Rum Defteri'nde sadece Karahisar-ı Şarkî kazası denilmiştir (s. 139). Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletlerindeki yer adları üzerine yapılmış başka bir çalışmada Koyulhisar Kazası'nın Karahisar-ı Şarkî Karyesi olarak belirtilmiştir (s. 589). Burada Gülside olarak okuduğumuz nahiyenin ismine kayıtlarda rastlanmamıştır.

Ermeni	Mühimme 200	139	Divriği'de vâki' Göresin karyesindeki Ermeni kilisânın ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Ramazan Sene 208
Ermeni	Mühimme 200	140	Merzifon-âbâd kazasındaki Ermeni kilisâsının ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Ramazan Sene 208
X	Mühimme 210	152	Gümüş Hacıköy kazasında vâki' kilisânın ta'mirine dâ'ir	Evâil-i M Sene 215
Rum	Mühimme 214	1	Gedegra'da vâki' Rum kilisâsının ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Safer Sene 215
Rum	Mühimme 219	208	Amasya'da Savadiye mahallesinde Meryem Ana nâm Rum kilisâsının ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Safer Sene 218
X	Mühimme 219	208	Amasya'da Bozahane mahallesinde Orta Bağyab ve Çukur dimekle 'arîf iki bâb kilisânın ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Safer Sene 218
Yahudi	Mühimme 222	54	Tokad'da bir bâb sinâvînin ta'mirine dâ'ir	Evâsıt-ı Safer Sene 219
X	Mühimme 219	278	Arapgir'e tâbi' Şeker karyesindeki kilisânın ta'mirine dâ'ir	Evâil-i M Sene 219
Rum	Mühimme 238	192	Tokad kazasında Rum kilisâsının heyet-i asliyyesi üzerine ta'mirine dâ'ir	Evâhir-i M Sene 235

Sonuç

Yapmış olduğumuz fihrist incelemesi sonucunda, Sivas vilayetinde özellikle Ermeni cemaati yapılarının fazla olduğu tespit edilmiştir. İkinci sırada ise Rum cemaati gelmektedir. Fihristte geçen gayrimüslim yapılarının 120 adedi köylerdeki (%51.9), 95 adedi de (%41.1) kaza merkezlerindeki yapılara işaret etmektedir.

Fihristteki hükümlerin çoğunda gayrimüslimlerin var olan ibadet yerleri tamir edilmiştir. Yeniden inşa edilen yapılara da rastlanmakla birlikte bunların sayısı fazla değildir. Gayrimüslim yapıları arasında kiliselerin tamir ve onarımıyla ilgili hususlar ilk sırada yer almaktadır. Bahsi geçen kilisenin tamamının onarıldığı durumlar olduğu gibi akan çatının ya da yıkılan duvarın tamiri için çıkarılmış hükümlerden de bahsedilmiştir.

Kilise dışında özellikle kilise görevlileri için hane ve odaların yapıldığı bilgisine ulaşılmıştır. Papaz ve rahiplerle bunların ailelerinin kalabileceği binaların yapıldığına dair kayıtlara da yer verilmiştir. Bununla birlikte, kiliselerin harap olmuş çan kulelerinin tamiri hatta yeniden inşa edildiği de görülmektedir. Gayrimüslim teb'anın ihtiyaçlarının giderilmesi konusunu da göz ardı etmeyen devlet sıbyan, rüştiye, ticaret mektepleri, hastahane ve kabristan yapımına da izin vermiştir.

Fihristte işaret edilen defterlere ulaşılarak fihristin bir nevi sağlaması tarafımızdan yapılmıştır. Böylece fihristin güvenilirliği ve gayrimüslimlere ait yapılarla ilgili çalışma yapacaklara yol göstericiliği de tespit edilmiştir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Bab-1 Asafi/Divan-1 Hümâyûn Sicilleri/Kilise/Kilise Defterleri (A.{DVNSKLS.d...)

No: 11 (H. 1125-1333 / M. 1713-1914)

No: 13 (H. 1207-1236 / M. 1792-1820)

Araştırma-İnceleme Eserleri

ADAM, Baki, "Sinagog", *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 222-224.

ADIYEKE, Nuri, "Islahat Fermanı Öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi ve Gayrimüslimlerin Yaşantılarına Dair", *Osmanlı*, C. 4, Ed. Güler Eren, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 255-261.

AKGÜNDÜZ, Ahmed, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Yönetimi*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008, s. 58-74.

AKMAN, Mehmet, "Kilise ve Havraların İslâm-Osmanlı Hukuk Tarihindeki Yeri", *İLAM Araştırma Dergisi*, C. 1, S. 2, Temmuz-Aralık 1996, s. 133-144.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2010.

Kemal Beydilli, "Osmanlı Döneminde Kilise Siyâsetinden Bir Kesit -II. Mahmud Devrinde Kilise Tamiri-", *Osmanlı Devleti'nde Din ve Vicdan Hürriyeti*, Ed. Azmi Özcan, Ensar Neşriyat, İstanbul 2000, s. 255-266.

DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, 26. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2010.

ERCAN, Yavuz, *Osmanlı Yönetiminde Gayrimüslimler, Kuruluştan Tanzimat'a Kadar Sosyal, Ekonomik ve Hukuki Durumları*, Turhan Kitabevi, Ankara 2001, s. 173-247.

GÖKBİLGİN, Tayyib, "15.ve 16. Asırlarda Eyâlet-i Rûm", *Vakıflar Dergisi*, C.6, S. 6, Yıl 1965, s.51-61.

GÜLER, Ali, "Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslimlerin Din-İbadet, Eğitim-Öğretim Hürriyetleri ve Bu Bakımdan "Kilise Defterleri"nin Kaynak Olarak Önemi (4 Numaralı Kilise Defteri'nden Örnek Fermanlar)", *OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi)*, S. 9, 1998, s. 155-175.

GÜLSOY, Ufuk, "Islahat Fermanı", *DİA*, C. 19, TDV Yayınları, İstanbul 1990, 185-190.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Fehrese", *DİA*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1195, s. 297.

Köylerimiz, 1 Mart 1968 Gününe Kadar, T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Basımevi, Ankara 1968.

KOYUNCU, Aşkın, "Osmanlı Devleti'nde Kilise ve Havra Politikasına Yeni Bir Bakış: Çanakkale Örneği", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı Dergisi*, C. XII, Çanakkale 2014, S. 16, s. 35-88.

KOYUNCU, Aşkın, "Bulgar Eksarhlığı", *Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale 1998.

OLGUN, Hakan, "Kilise Defterleri'ne Göre İstanbul'da Gayrimüslim Cemaatlerin Dini ve Sosyal Görünümü: Üç Numaralı Kilise Defteri Örneği", *Dinsel ve Kültürel Farklılıkların Birarada Yaşaması: İstanbul Tecrübesi*, İstanbul 2010, s. 223-234.

Osmanlı Yer Adları II, Anadolu, Karaman, Rum, Diyarbakır, Arap ve Zülkadriye Eyaletleri (1530-1556) (Şam ve Halep dahil), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2013.

SATIŞ, İhsan, "8 Numaralı (Kamame) Kilise Defteri'nin Tanıtımı ve Fihristi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, S. 21, Bahar 2012, s. 306-313.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2017.

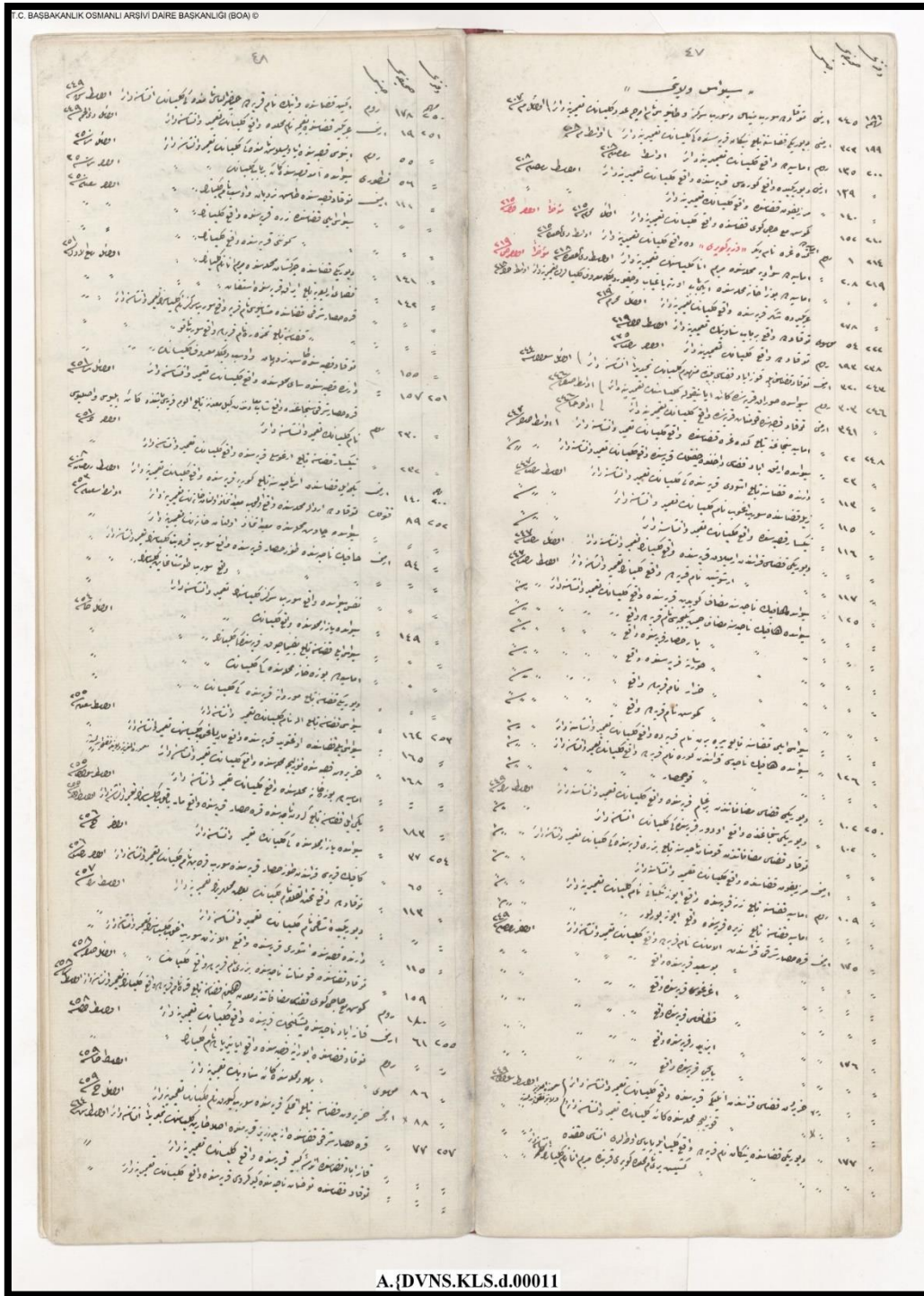
Son Teşkilât-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları, T.C. Dâhiliye Vekâleti Nüfus Müdüriyet-i Umûmiyesi Neşriyatından, Helal Matbaası, İstanbul 1928.

ŞİMŞİRGİL, Ahmet, "Osmanlı Taşra Teşkilâtında Rûm Beylerbeyliği", *Türklük Araştırma Dergisi*, S. 5, İstanbul 1990, s. 289-299.

TURAL, Erkan, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Danıştay (Şura-yı Devlet)”, *Çağdaş Türkiye Tarih Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 13, 2006.

Ek 1. 11 Numaralı Kilise Fihristinde Sivas Vilayeti (47-52. Sayfalar)

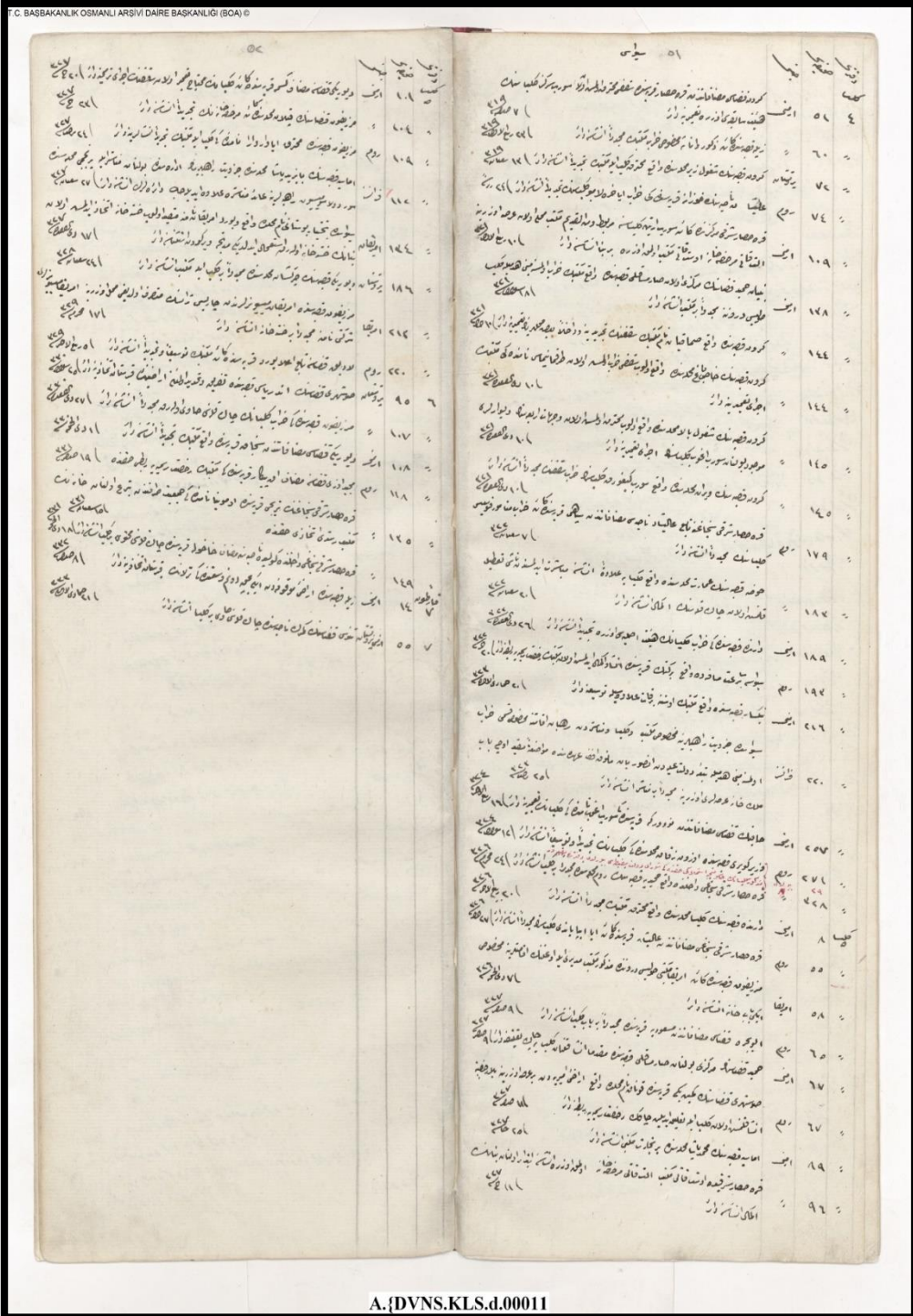

A.{DVNS.KLS.d.00011

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAIRE BASKANLIĞI (BOA) ©

№	İsim	Notlar
1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

A.İDVNS.KLS.d.00011

A.İDVNS.KLS.d.00011

